

PREČO A AKO DEMONOPOLIZOVAŤ MOC KOMUNISTICKEJ STRANY

[Článok publikovaný v denníku “Ľud” - orgán
Demokratickej strany dňa 11.12.1989, str. 6]

Pavel Bóna,
e-mail: bona@fmph.uniba.sk
KTFDF FMFI, Komenského Univerzita
SK-842 48 Bratislava, Slovakia

7. júna 2008

(Toto je prvé číslo denníka "Ľud", v ktorom je uvedená zmena Strany slovenskej obrody na obnovenú Demokratickú stranu. Článok uvádzam v znení, ako bol napísaný a publikovaný v tom pohnutom čase konca r. 1989. Dnešnému čitateľovi môžu použitý jazyk, štýl aj niektoré detaily článku pripadať neprimerane: Bolo to písané v situácii, keď väčšina potenciálnych čitateľov, ako i samotný autor mali za sebou 40-ročnú "socialistickú výchovu". A bolo to písané v eufórii z revolučných premií, aj s istým propagandistickým zámerom, keď ešte nebolo jasné, kto z nás z toho vyviazne so zdravou kožou.

Poznámka: Text označený **takto** bol v tlačenej verzii “tlačiarenským škriatkom” vynechaný.)

Nasledujúce riadky majú byť pokusom o stručné a schematické objasnenie toho, prečo moderná spoločnosť charakterizovaná rozsiahlym využívaním modernej techniky a moderného spracúvania a prenosu informácií, vysokou hustotou obyvateľstva, so stále novými a hrozivými ekologickými, sociálnymi a zdravotnými problémami nemôže byť riadená jedinou centrálnou mocou, ak má vôbec prežiť. V druhej časti sa snažíme rovnako stručne a neúplne načrtnúť cestu, ktorou sa podľa nášho názoru treba uberať, aby sme v Československu dospeli k vhodnej forme pluralitnej spoločnosti prv, než sa nenávratne oddelíme od civilizovaného sveta. V závere reagujeme aj na aktuálne politické posuny (či zdanlivé zmeny) u nás.

1 PREČO ?

Centralizmus nevyhnutne (bezohľadu na proklamovanie čohosi iného) predpokladá uniformitu, ak má fungovať. Z rovnakých súčiastok však nemožno prehľadným (a teda ovládateľným) spôsobom poskladať zložitý stroj. My, občania sme tými súčiastkami a strojom je celá spoločnosť - národná, či nadnárodná (až pokiaľ siahajú naše vzťahy a závislosti). Je nás mnoho a navzájom sme často veľmi odlišní. Variabilita ľudí a v ľuďoch vedie k mnohotvárnosti yájumov a vzťahov, ako aj k ich častým ptremenám. Život spoločnosti je zložitý proces, zložitejší ako pohyb moleúl v plyne, či v tuhej látke, zložitejší ako práca a život väzňov v pracovnej kolónii, alebo ako činnosť vojska pri plnení služobných povinností. Taký zložitý pohyb možno pozorovať, na základe pozorovaní sa ho pokúšať spoznať a poznatky využívať k jeho čiastočnému usmerňovaniu, ak sa to ukáže spoločensky (a ľudsky !) žiadúcim. Nemožno ho však plánovite v detailoch riadiť (ako sa o to pokúšajú v totalitných systémoch), a to tým menej podľa nejakých apriorných, utopistickou a nedostatočne sformulovanou ideológiou ovládaných predstáv. Násilné (t.j. prevádzané z titulu držiteľov moci bez ohľadu na spoločenské a prírodné zákony) pokusy o detailné riadenie jednotlivých článkov spoločnosti (t.j. jednotlivcov, či skupín, závodov, či priemyslových združení) môžu skončiť katastrofou nefungujúcej spoločnosti. Pritom už samotné pokusy o detailnú kontrolu týchto článkov spoločnosti predstavujú rušivé zásahy, ktoré spoločnosť deformujú a dokonca ju môžu aj ochromiť. Spoločnosť je "chaos", ktorý sa organizuje sám, pokiaľ sa mu v tom násilím nebráni. Táto charakteristika sa vyťahuje predovšetkým na husto yaľudnené oblasti so zložitou štruktúrou modernej spoločnosti. Modernú spoločnosť však možno usmerňovať, ak ju dostatočne poznáme a ak sme objavili primerané metódy tohoto usmerňovania. Napríklad pomocou jednoduchého ale účinného hospodárskeho zákonodarstva s premysleným a pružným daňovým systémom (spolu s ďalšími potrebnými inštitúciami)

a špecificky národnými odchýlkami v metódach stimulácie a motivácie k spoločensky potrebnej práci je možné spoločnosť usmerniť k hospodárskemu rozkvetu. Naproti tomu centrálnym “plánovaním” čo najväčšieho počtu výrobných parametrov, nekvalifikovanými zásahmi do prírody (napr. budovaním tzv. “veľkých stavieb socializmu”, byrokratickým drancovaním a rozdeľovaním surovinových zdrojov) možno spoločnosť usmerniť k rýchlemu zániku jej samotnej existencie.

Na základe týchto postrehov už snáď možno tušiť, že každý monopol moci v našej spoločnosti zákonite povedie ku katastrofe. Prečo však my v Československu ešte aj po 40-ročnom období vlády jedinej strany máme čo jesť a žijeme vo vykúrených budovách? Máme navyše aj ďalšie hodnoty, ktoré už chýbajú vo viacerých krajinách zdieľajúcich podobný osud dlhodobého monopolu moci. Pritom tento monopol nebol hocaký: komunistický monopol moci prevyšoval svojou centralizáciou riadenia všetkých stránok života všetkz doterajšie politické systémy na území Európy (vrátane otrokárstva, či fašizmu). Naši občania ešte nemusia pociťovať katastrofický stav československej spoločnosti pravdepodobne preto, že:

- A. Pred r. 1948 patrilo Československo k najvyspelejším krajinám na svete. Viaceré naše súčasne používané zariadenia pochádzajú ešte z obdobia pred týmto kritickým rokom.**
- B. Vysoká kultúrnosť širokých vrstiev obyvateľstva tejto krajiny v tom čase, ako aj poloha krajiny v centre Európy zabránili úplnému rozvinutiu používania metód stalinského “socializmu”. Pracovitosť nášho ľudu dokázala napriek existujúcemu politickému systému dosiahnuť mnohé skutočné budovateľské úspechy, ktoré však nemožno pripisovať “socializmu” (stačí sa na niekoľko hodín pozrieť do NSR, ktorá bola po vojne *na rozdiel od Československa* krajinou obrátenou na ruiny - len dve mestá neboli vybombardované; rovnako však je poučné ísť do Holandska, či do Fínska).**
- C. Žijeme na účet nasledujúcich generácií:**
  - (i) Bezohľadne vyčerpávame prírodné zdroje, znečisťujeme a znehodnocujeme pôdu, vodu a ovzdušie, bez dostatočných investícií na ich ochranu a regeneráciu.
  - (ii) Málo investujeme do údržby a obnovy budov, komunikácií a zariadení - ako občianskych, tak aj priemyselných.
  - (iii) Rozvoj služieb je v porovnaní s vyspelými krajinami zanedbateľný.

(iv) Investície do vzdelania, do styku so svetom (yahr. tlač a publikácie, výuka jazykov, cestovanie, zahraničné štúdium, stáže a pracovné pobyty, rekreácie) sú minimálne.

(iv) Závadnou stravou a životným prostredím ničíme zdravie svojim deťom. Nebývalé rozšírenie rakoviny medzi kojencami a deťmi je len jedna z hrozných stránok tohoto javu.

D. Ničíme svoje vlastné životy:

(i) Spolu so svojimi deťmi chorieme a predčasne zomierame zo závadných potravín, vody a vzduchu.

(ii) Každodenne prežívame stresy z absurdných konfliktov a straty vzácneho času svojho života spojených s obstarávaním základných životných potrieb, ako aj všetkých ďalších tovarov a služieb.

(iii) Ďalšie stresy sú spojené s neustálym pocitom krivdy pri nespravodlivom odmeňovaní za prácu, ako aj s nedostatkom informácií o veciach, ktoré sa nás bezprostredne dotýkajú (klamstvo o malej škodlivosti a rozsahu rádioaktívneho zamorenia po Černobylskej katastrofe stále nebolo dementované!).

(iv) Možno najzákernejším zdrojom stresu je neustály pocit viny súvisiaci s nejasnou formuláciou práv a povinností, s nevyjasnenými vzťahmi medzi ľuďmi (napr. rozdelenie zodpovednosti a vzájomnej závislosti), s nejasnými majetko-právnymi vzťahmi (čie sú materiály na opustenom stavenisku; či je vlastne drahý zahraničný prístroj, ktorý už mesiace leží nepoužitý pod holým nebom; čie sú vlastne zariadenia “patriace ROH”), ako aj s nejasnými (a často patologicky preideologizovanými) kritériami hodnotenia ako v práci, tak aj v občianskom živote (uličné výbory: “bol si na brigáde ?” aby si tam mohol vykonať prácu, ktorú si už raz zaplatil vo svojich daniach).

(v) Ovláda a ničí nás pocit závidi, ktorý okrem všeobecnej nejasnosti akýchkoľvek noriem medziľudských vzťahov je podporovaný vládnuťou ideológiou “triedneho boja”, ktorá sa v praxi redukuje na ideológiu závidi a nenávisti ku komukoľvek, kto bol v čomsi úspešnejší (aj keď si neviem sám predstaviť, či by som bol ja ochotný za ten “úspech” obetovať toľko, koľko to stálo môjho nenávideného blížneho).

E. Žilo sme a žijeme z krvi zabitých a zranených našimi kedysi vynikajúcimi zbraňami! Zbrane bol vždy výnosný obchodný tovar; naše zbrane niekedy používali obidve súperiace strany.

To sú teda zdroje nášho veľmi pochybného relatívneho “blahobytu”. Blahobytu, ktorý na vnímavého návštevníka z niektorej vyspelej krajiny pôsobí dojmom divadla absurdity v spustošenej civilizácii. Okrem materiálneho spustošenia hospodárstva, prostredia ľudských osád ako aj “voľnej” prírody priviedol náš doterajší totalitný politický zstém k rozpadu morálnych hodnôt u veľkej časti spoločnosti, čo sa prejavuje aj na prístupe k práci, na spoločenskej (ne)zodpovednosti, ako aj v deformovaných ľudských vzťahoch. Vzájomná necitlivosť a netolerancia k individuálnym rozdielom medzi ľudskými bytosťami je podporovaná neustálou indoktrináciou “jedine správnu” ideológiou, nanucujúcou predstavu uniformity “správneho” či “normálneho” správania sa vo všetkých životných situáciách.

2 AKO ?

Obráťme sa k druhej časti titulnej otázky: Akým technickým spôsobom by bolo možné realizovať odchod KSC od mocenského monopolu a rozdelenie moci medzi občanov našej Republiky (až po takej delbe moci by sa z nás mohli stať skutoční občania, a nielen ich atrapy)? V súčasnosti ovláda vedenie KSC (a tým do značnej miery paralyzuje) prostredníctvom svojich poslušných členov temer všetky detaily života v Republike: od štátnych funkcií (zahŕňajúcich velenie armády a všetkých ozbrojených zložiek), cez riadenie hospodárstva, ideológiu a náboženstvo, až po zasahovanie do súkromného života občanov. Mechanizmus tohoto vládnutia “Strany” (t.j. KSC) sa zakladá v hrubých rysoch (aspoň) na nasledujúcich bodoch:

- (i) Centralistická vnútorná štruktúra Strany s prísnuou “vnútrostrníckou” disciplínou, ktorú vedenie Strany protizákonným spôsobom (nakoľko možno vôbec u nás o jasne formulovaných zákonoch hovoriť, keďže “Ústava ČSSR” je len vnútorne rozporný propagandistický pamflet!) zneužíva na ovplyvňovania všetkých oblastí života, v ktorých sa vyskytnú členovia tejto organizácie. Charakter tejto organizácie vhodne dokresluje fakt, že jej členovia považovali počas mnohoročného obdobia jej existencie za osobne nebezpečný čin čo len pomyslieť na možnosť vystúpenia zo Strany.
- (ii) Nepriame (ale bezprostredné - osobné) zasahovanie Strany do výkonu štátnych a hospodárskych funkcií cez svojich členov v zmysle bodu (i), ktorí zastávajú väčšinu vedúcich funkcií prakticky vo všetkých inštitúciách v Republike.

- (iii) **Ovplyvňovanie a/alebo falšovanie výsledkov volieb všetkého druhu (napr. do ROH, ako aj do Národného zhromaždenia).**
- (iv) **Existencia administratívnych štruktúr paralelných k štátnemu a hospodárskemu aparátu, ktoré si v zmysle Čl. 4 “Ústavy ČSSR” vyhradzujú (mimozákonne) prednostné právo v rozhodovaní o všetkých dôležitých otázkach (viď “Závodné organizácie KSC”).**

Zdá sa byť ťažko realizovateľné, aby strana s takouto mocou naraz opustila svoju “vedúcu úlohu”. Vzhľadom k tomu, že prakticky všetky spoločensky efektívne funkcie sú Stranou len duplikované, nebude to však také ťažké. Pri tejto úvahe vychádzame z toho, že aj keď doteraz viazaná “straníckou disciplínou”, väčšina radových komunistov sú vo svojom vnútornom presvedčení predovšetkým občanmi tejto dlho pustošenej krajiny a slobodumilovnými ľuďmi, než poslušnými vazalmi svojich straníckych “výborov” a ich “tajomníkov”. Dovolíme si tu predpokladať, že väčšina členov KSC sú čestní, alebo aspoň zdravému rozumu a všeľudským hodnotám prístupní ľudia. V období rozpadu morálnych hodnôt spoločnosti boli nevyhnutne pokrivené aj občianske a všeobecne ľudské postoje a vzťahy tak u komunistov, ako aj u nestraníkov a členov iných našich doteraz len “politických strán” (verme, že o niekoľko dní budeme môcť na tomto mieste uvodzovky vynechať!). Preto si nebudeme robiť starosti s otázkou, k akej strane patrí, či nepatrí príslušný (i keď vedúci) pracovník. Dôležité je aby pracoval dobre a k tomu by sa mali mať možnosť vyjadriť demokratickým, ale kvalifikovaným spôsobom aj jeho podriadení a spolupracovníci. Za tohoto predpokladu by začiatok presunu moci mohol spočívať, napr. v nasledujúcom (tu treba počítať s korekciami politicky skúsených a dostatočne pripravených čestných ľudí):

1. **Okamžité schválenie dočasného ústavného zákona rušiaceho platnosť všetkých článkov Hlavy prvej: “Spoločenské zriadenie” “Ústavy ČSSR” a nahradzujúceho len tie články, ktoré sú prakticky potrebné pri výkone práva, legalizácii politických strán a vyhlásení volieb. Väčšina článkov Hlavy prvej sú len prázdne propagandistické proklamácie, alebo politicky nebezpečné a pojmovovo nejasné (preto ľubovoľne interpretovateľné) postuláty. Zvlášť treba zdôrazniť nutnosť zrušiť a nikdy v budúcnosti neobnoviť také články, ako sú Čl. 4 (o vedúcej sile v spoločnosti) a Čl. 6 (o Národnom fronte).**
2. **Okamžité pozastavenie platnosti (až do zjazdu) tých článkov Stanov KSC, ktoré ustanovujú povinnosť “straníckej disciplíny” vedúcu v**

praxi k nezákonnému zasahovaniu do života občanov - aj mimo KSČ. Zvolanie zjazdu KSČ do konca roku 1989.

3. Vyhlásiť povinnosť znovuregistrácie všetkých politických strán do konca januára 1990 na rovnoprávnom základe. Pritom strany s nedemokratickými stanovami (typu súčasných stanov KSČ) nebudú smieť byť zaregistrované.
4. Keďže pojem "socializmus" nie je jasne definovaný, treba toto slovo (vo všetkých gramatických tvaroch) vynechať zo znenia všetkých právnych noriem s okamžitou platnosťou. To isté by sa malo týkať všetkých bezobsažných, alebo nedostatočne úplných termínov. Tu ide o to, aby socializmus prestal byť strašiakom vo forme výrazov "antisocialistický", "ohrozovanie záujmov socializmu" ap. Socializmus vyzerá lákavo vo forme propagandistických hesiel ako aj v realizácii života vo Švédsku. My sme zatiaľ zažili len "kasárenský socializmus" s jeho pochybnými "výhodami" nedbalého prístupu k práci a k majetku spoločnosti. O socializmus sa treba pri budovaní spoločnosti pokúšať vo forme snahy o vybudovanie humánnej, mierumilovnej a ekonomicky (aj ekologicky) efektívnej spoločnosti.
5. Zrušiť všetky ministerské aj iné výnosy a nariadenia (nech majú už akýkoľvek názov) legalizujúce zasahovanie zasahovanie Straníckych paralelných štruktúr do výkonu nestraníckych inštitúcií. Zrušiť tieto paralelné štruktúry s okamžitou platnosťou.
6. Vypísať nové voľby do FZ s termínom uskutočnenia do 9. mája 1990. Nové FZ zvolí do 18. mája komisiu na vypracovanie novej, teraz už právne (teda i logicky) nezávadnej Ústavy Československa.

Toto sú návrhy, ktoré celkom nezodpovedajú bežným právnym postupom. Je to však cena za to, ako sa čo najrýchlejšie dostať z bezprávia. Je vecou ľudu kontrolovať, či konkrétna právnická špecifikácia týchto navrhovaných aktov neskreslí ich pôvodný úmysel a neznehodnotí ich.

Personálne zmeny vo vládach, či v KSČ sú len rituálnymi tancami na okraji priepasti. Nekomunistov nemusí veľmi zaujímať, aký výbor si zvolia komunisti, ak títo nebudú rušivo zasahovať do ich pokojného budovateľského úsilia. Podobne nemožno byť zvlášť vďačný za gesto prepustenia politických väzňov, ktoré bolo treba spraviť už dávno a bez masového tlaku všetkého ľudu: veď je v súlade s medzinárodnými dohodami podpísanými Československom.

Československo, 25. november 1989, 20.00 hod.

PAVEL BÓNA